

Ebelik Öğrencilerinin Covid-19 Pandemisinde Tamamlayıcı ve Alternatif Tedavileri Kullanım Durumları ve Yaşam Kalitesine Etkisi

Use of Complementary and Alternative Treatments in
the Covid-19 Pandemic of Midwifery Students and
its Effect on Quality of Life

Aleyna BULUT¹, Yasemin AYDIN KARTAL²

¹Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Hamidiye Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, Ankara
· aleyna.bulut@sbu.edu.tr · ORCID > 0000-0002-2373-4133

²Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Hamidiye Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, Ankara
· yasemin.aydin@sbu.edu.tr · ORCID > 0000-0001-7464-945X

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü/Article Types: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 12 Kasım/November 2022

Kabul Tarihi/Accepted: 17 Nisan/April 2023

Yıl/Year: 2023 | Cilt – Volume: 8 | Sayı – Issue: 2 | Sayfa/Pages: 399-412

Atıf/Cite as: Bulut, A., Aydın Kartal, Y. "Ebelik Öğrencilerinin Covid-19 Pandemisinde Tamamlayıcı ve Alternatif Tedavileri Kullanım Durumları ve Yaşam Kalitesine Etkisi" Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi 8(2), Ağustos 2023: 399-412.

Sorumlu Yazar/Corresponding Author: Aleyna BULUT

Yazar Notu/Author Note: "Bu araştırma 5. Ulusal Doğum Sonu Bakım Kongresi'nde sözel bildiri olarak sunulmuştur."

EBELİK ÖĞRENCİLERİNİN COVID-19 PANDEMİSİNDE TAMAMLAYICI VE ALTERNATİF TEDAVİLERİ KULLANIM DURUMLARI VE YAŞAM KALİTESİNE ETKİSİ

ÖZ

Amaç: Bu çalışma, Covid-19 pandemisinde ebelik öğrencilerinin tamamlayıcı ve alternatif tedavileri (TAT) kullanma durumları ve yaşam kalitesine etkisinin saptanması amacıyla yürütüldü.

Yöntem: Tanımlayıcı ve korelasyonel desendeki araştırmanın örneklemini, bir kamu üniversitesinin Ebelik bölümünde öğrenim gören ve çalışmaya katılmak için gönüllü olan 175 öğrenci oluşturdu. Veriler, “Kişisel Bilgi Formu”, “Tamamlayıcı ve Alternatif Tıbbı Karşı Tutum Ölçeği (TATKTÖ)”, “WHOQOL BREF Yaşam Kalitesi Ölçeği” ile toplandı. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistikler, Mann Whitney U ve Kruskal Wallis Testi kullanıldı.

Bulgular: Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş ortalamasının 21.36 ± 2.26 olduğu, öğrencilerin %43.4’ünün Covid-19 enfeksiyonunu geçirdiği belirlenirken, %34.3’ünün ise Covid-19 enfeksiyonu nedeniyle bir yakınının kaybettiği belirlendi. Pandemi sürecinde öğrencilerin %87.2’sinin bir TAT yöntemi kullandığı ve kullanılan yöntemler arasında çoğunlukla C vitamini desteği (%47.7), dua etme (%42.1), sarımsak (39.5), bal (%37.4) ve zencefil kullanımı (%34.4) yer aldığı saptandı. Öğrencilerin TATKTÖ puan ortalamasının 30.80 ± 4.88 olduğu belirlendi. Ebe adaylarının, ailede TAT kullanan bireyin bulunması ve TAT eğitimi alma durumu değişkenlerinin TATKTÖ puan ortalamalarını anlamlı olarak farklılaştırdığı belirlenirken, gelir durumu, sınıf düzeyi ve Covid-19 geçirme durumunun TATKTÖ puan ortalamalarını anlamlı olarak etkilemediği belirlendi. TATKTÖ ile WHOQOL-BREF alt boyut psikolojik, çevresel ve sosyal yaşam kalitesi puan ortalamaları arasında negatif düzeyde anlamlı ilişki saptandı.

Sonuçlar ve Öneriler: Ebelik öğrencilerinin TAT’a yönelik tutumlarının pozitif ve orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, TAT yöntemlerine tutumun psikolojik, çevresel ve sosyal yaşam kalitesini anlamlı olarak etkilediği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Covid 19; Tamamlayıcı ve Alternatif Tedavi; Yaşam Kalitesi; Ebelik.

USE OF COMPLEMENTARY AND ALTERNATIVE TREATMENTS IN THE COVID-19 PANDEMIC OF MIDWIFERY STUDENTS AND ITS EFFECT ON QUALITY OF LIFE

ABSTRACT

Aim: This study was carried out to define the use of complementary and alternative therapies (CAM) in the Covid-19 pandemic of midwifery students and to evaluate the effect on their quality of life.

Methods: The sample of the research in the descriptive and correlational design consisted of 175 students who were studying in the midwifery department of a public university and volunteered to participate in the research. (Participation Rate: 56%). Data were collected with the “Personal Information Form”, “Attitudes Toward Complementary and Alternative Medicine Scale (ATCAMS)”, and “WHOQOL BREF Quality of Life Scale”. Descriptive statistics, Kruskal Wallis Test and Mann Whitney U were used to evaluate the data.

Results: It was determined that the average age of the students participating in the research was 21.36 ± 2.26 , 43.4% of the students had Covid 19 infection, while 34.3% of them lost a relative due to Covid 19 infection. During the pandemic process, 87.2% of the students used any CAM method and among the methods used were mostly vitamin C supplementation (47.7%), praying (42.1%), garlic (39.5%), honey (37.7%), 4) and ginger use (34.4%). It was determined that the students' ATCAMS mean score was 30.80 ± 4.88 . While it was determined that the midwife candidates, the presence of a family member using CAM and the status of receiving CAM training, significantly differed the ATCAMS score averages, it was determined that class level, income status and Covid-19 infection did not significantly affect the ATCAMS score averages. A negative significant correlation was found between ATCAMS and WHOQOL-BREF sub-dimension psychological, environmental and social quality of life score averages.

Conclusion and Recommendations: It was determined that midwifery students' attitudes towards complementary and alternative medicine were positive and moderate. In addition, it was determined that the attitude to CAM methods significantly affects the psychological, environmental and social quality of life.

Keywords: Covid-19; Complementary and Alternative Treatments; Life Quality; Midwifery.

GİRİŞ

İlk olarak 2019 yılının Kasım ile Aralık aylarında Wuhan'da saptanan ve ardından birçok ülkeye yayılan Covid-19, morbidite ve mortaliteye neden olan, kesin ve etkili bir tedavisi olmayan bir virüstür (İşsever ve ark., 2020). Covid-19 enfeksiyonunun henüz tedavisi bulunmamakla birlikte, koruyucu olarak 2020 yılının sonlarında aşilar geliştirilmiş ve uygulanmaya başlanmıştır (Zhang ve ark., 2021). Aynı zamanda bulaşı engellemek için sağlık otoriterleri öneriler yayınlamıştır. Bunlar; sosyal mesafeyi korumak, el ve yüzey temizliğine dikkat etmek, kalabalık ve kapalı alanlara girmemek, kronik hastalık varlığında bu hastalıkların semptomlarını ve tedavisini düzenli takip etmek, misafir kabul etmemek, sağlıklı ve dengeli beslenmek, uyku düzenini sağlamak, maske kullanmak, bol sıvı ve su tüketmektir (WHO, 2022; Özlü & Zorlu, 2021). Bireylerin büyük bir çoğunluğu Covid-19 döneminde korunmak ve tedavi olmak amacıyla, ilaçlar ve aşilar dışında tamamlayıcı ve alternatif tedavilere yönelmektedir (Kaplan, 2020). Yüzyıllardır farklı coğrafyaların farklı toplumların beslemiş olduğu tamamlayıcı ve alternatif tedavi yöntemleri tanı koymayı, tedavi etmeyi, hastalıklardan korumayı hedeflemektedir. Tecrübe ile inançlara dayanan bilgi ve beceriler modern tıbbi desteklemektedir (Özlü & Zorlu, 2021). Tamamlayıcı ve alternatif tedaviler içerisinde modern tıbbın yanı sıra bitkisel ve hayvansal ürünler, koku, ses, uyarılar, telkin gibi yöntemler yer almaktadır (Aslan, 2016). TAT yöntemleri, halk tarafından hastalıktan korunmak, hastalık semptomlarını kontrol altına almak, ilaç yan etkilerini azaltmak, bağışıklığı güçlendirmek amaçlarıyla kullanılmaktadır (Solmaz & Altay, 2019; Aktaş, 2017). Covid-19 pandemisinde; virüsünden korunmak için bağışıklığı yükseltme, modern tıbbın önerdiği ilaçları kullanırken yan etkilerinden arınma, modern tıbbın kesin tedavi bulamaması gibi nedenlerle dünyanın dört bir yanından birçok kişi TAT yöntemlerine yönelim göstermektedir (Uçar, 2020). Hemşirelik öğrencileriyle yapılan bir çalışmaya göre Covid-19 pandemisi boyunca TAT yöntemlerinden en az biri, öğrenciler tarafından uygulanmıştır (Işık & Can, 2021). Pandemi boyunca tedavi ve korunma amaçlı bitkisel yaklaşımların kullanımı da artmıştır. Ayrıca dinsel/büyüsel pratiklere de yönelim artmıştır (Kaplan, 2020). Sağlık sisteminde yer alan ebelere, kişilerin tercih ettikleri TAT yöntemlerinin değerlendirilmesinde, bu yöntemlerin kullanım amaçlarının, kullanım şekillerinin, etkilerinin, risklerinin doğru ve tarafsız şekilde aktarılmasında önemli sorumluluklar düşmektedir. Bu önemli görevleri nedeniyle ebe adaylarının henüz tedavi yöntemi geliştirilmemiş Covid-19 pandemi sürecinde, TAT yöntemlerine yaklaşımını belirlemeye yönelik bilgi ve tutumlarının araştırılması gerekmektedir. Dolayısıyla bu araştırma, ebelik öğrencilerinin Covid-19 pandemisinde TAT yöntemlerini kullanma durumları ve yaşam kalitesine olan etkisini belirlemek amacıyla yürütülmüştür.

YÖNTEM

Tanımlayıcı korelasyonel desende tasarlanan araştırma Nisan 2022- Ağustos 2022 tarihleri içerisinde bir kamu üniversitesinin Sağlık Bilimleri Fakültesi Ebelik Bölümü öğrencileri üzerinde yürütülmüştür.

Çalışma Evreni ve Örneklemi

Çalışmanın evrenini; bir kamu üniversitesinin Sağlık Bilimleri Fakültesi Ebelik Bölümü öğrencileri oluşturmaktadır (N:357). Çalışmada örneklem seçimine gidilmemiş olup, 357 öğrenciden çalışmaya katılmayı kabul eden öğrenciler çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. Araştırmaya 175 kız öğrenci katılmayı kabul etmiştir.

Veri Toplama Araçları

Veriler, araştırmacılar tarafından oluşturulan “Kişisel Bilgi Formu”, “Tamamlayıcı ve Alternatif Tıbbı Karşı Tutum Ölçeği (TATKTÖ)” ve “Dünya Sağlık Örgütü Yaşam Kalitesi Ölçeği Kısa Formu (WHOQOLBREF-TR)” kullanılarak toplanmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacılar tarafından literatür baz alınarak tasarlanan anket formu iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda sosyo-demografik bilgilerini içeren (cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, kronik hastalığı, ilaç kullanımı vb.) sorular yer almaktadır. İkinci kısımda tamamlayıcı ve alternatif tedavi yöntemlerine yönelik sorular yer almaktadır (Kaplan, 2020; Işık & Can, 2021; Gör & Aşiret, 2022).

Tamamlayıcı ve Alternatif Tıbbı Karşı Tutum Ölçeği (TATKTÖ)

Hyland ve arkadaşlarının tasarlamış oldukları bu ölçeğin Türkiye’ye yönelik geçerlik ve güvenilirlik çalışmasını Erci tamamlamıştır. Ölçekten en az 11 puan, en yüksek ise 66 puan alınabilir. Alınan puanın azalması tamamlayıcı ve alternatif tıbbı yönelik pozitif tutumun, artması da tamamlayıcı ve alternatif tıbbı karşı negatif tutumun göstergesidir. Erci’nin çalışmasında ölçeğin Cronbach Alpha değeri 0.72 olarak bulunmuştur (Erci, 2007). Yapılan çalışmada Cronbach Alpha değeri 0.80 olarak tespit edilmiştir.

Dünya Sağlık Örgütü Yaşam Kalitesi Ölçeği Kısa Formu Türkçe Versiyonu (WHOQOLBREF-TR)

DSÖ’nün geliştirdiği olduğu bu ölçeğin geçerlilik-güvenilirliği Eser ve arkadaşları tarafından yapılmıştır. Ölçek 26 soru içermektedir. Ölçek yetişkinlere uygulanmaktadır. Alan puanları 420 arasında hesaplanmaktadır. Puan yükseldikçe

yaşam kalitesi artmaktadır. Ölçeğin orijinalinde Cronbach alfa 0.892'dir (Eser ve ark., 2006). Uygulanan çalışmada ölçeğin Cronbach Alpha değeri 0.86 olarak bulunmuştur.

Araştırmanın Etik İlkeleri

Çalışmaya 25.05.2022 tarihli ve 14/24 karar sayılı Bilimsel Araştırmalar Etik Kurul onayı alınmasının ardından başlanmıştır. Örneklem grubu seçim kriterlerine uyan kız öğrencilere çalışmanın hangi amaçla yapıldığı ve içeriği konusunda bilgi verilip, online olarak bilgilendirilmiş gönüllü onamları alınmıştır.

Verilerin Değerlendirilmesi

Veriler, SPSS 25 paket programı kullanılarak değerlendirildi. Kategorik değişkenler için frekans ve yüzde değerleri; nicel değişkenler için ise normal dağılıma uygunluk durumlarına göre standart sapma ile aritmetik ortalama veya minimum-maksimum, medyan değerleri bildirildi. Bağımsız iki kategorik değişken arasındaki karşılaştırmalar ki-kare testi kullanılarak gerçekleştirildi. Dataların değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistikler, Kruskal Wallis Testi ve Mann Whitney U kullanıldı. Çalışmada tip I hata oranı (α) 0,05 olarak alındı.

BULGULAR

Çalışmaya katılan öğrencilerin yaş ortalamalarının 21.36 ± 2.26 (min:18, max:33) ve çoğunlukla gelirin gidere denk olduğu (%52.8) belirlendi.

Tablo 1. Öğrencilerin tanıtıcı özellikleri

Tanıtıcı Özellikler	Ort±ss	Min-max
Yaş	21.36±2.26	18-33
	n	%
Sınıf		
1	48	27.4
2	44	25.1
3	24	13.7
4	59	33.7
Mezun Olunan Lise		
Sağlık Meslek Lisesi	23	13.7
*Diğer Liseler	152	77.9
Gelir-Durumu		
Gelirim Giderimden Az	63	36.0
Gelirim Giderime Denk	103	52.8
Gelirim Giderimden Fazla	9	4.6

Aile Tipi		
Çekirdek Aile	153	87.4
Geniş Aile	15	8.6
Parçalanmış Aile	7	4.0
Sosyal Güvence		
Var	136	77.7
Yok	39	22.3
Yaşanılan Yer		
Yurt	45	25.7
Öğrenci Evi	17	9.7
Aile Evi	113	57.9
Sigara Kullanma		
Evet	21	12.0
Hayır	154	88.0
Alkol Kullanma		
Evet	14	8.0
Hayır	161	92.0
Kronik Hastalık Varlığı		
Evet	9	5.1
Hayır	166	94.9
Sürekli İlaç Kullanımı		
Evet	17	9.7
Hayır	158	90.3
Düzenli Spor Yapma Durumu		
Evet	12	6.9
Hayır	79	45.1
Bazen	84	48.0

*İmam hatip Lisesi, Meslek Lisesi, Anadolu Lisesi, vb.

Tablo 1'de belirtildiği üzere katılımcıların çoğunluğu 4. sınıf (%33.7) öğrencisidir. Öğrencilerin %77.7'sinin sosyal güvencesi olduğu saptandı. Katılımcıların %87.4'ü çekirdek aile tipine sahipken %57.9'unun aile ile yaşadığı belirlendi. Araştırmaya katkı sağlayan öğrencilerin %5.1'inin kronik bir rahatsızlığı bulunduğu tespit edildi. Ayrıca katılımcıların sürekli kullanılan ilaç durumu sorgulandığında %9.7'sinin sürekli ilaç kullandığı saptandı. Öğrencilerin %12'sinin sigara kullandığı ve %8'inin ise alkol tükettiği belirlendi.

Tablo 2. Öğrencilerin covid-19 enfeksiyonu ilişkin bilgi, tutum ve deneyimleri

Covid-19 Geçirme Durumu	n	%
Evet	76	43.4
Hayır	99	56.6
Covid-19 Sürecinde İlaç Kullanma Durumu		
Evet	27	27.8
Hayır	70	72.2
Covid-19 Sürecinde Pozitif Hasta ile Temas Durumu		
Evet	101	57.7
Hayır	74	42.3
Pandemi Sürecinde Endişelenme Durumu		
Evet	76	43.4
Hayır	99	56.8
Covid-19 Nedeniyle Aileden Birini Kaybetme Durumu		
Evet	60	34.3
Hayır	115	65.7
Covid-19 Geçirme Şiddetini VAS'a Göre Puanlama (1: iyi, 10: kötü)		
	Ort±SS	Min-Max
	5.37±2.18	1-10

Araştırmaya katkı sağlayan öğrencilerin %43.4'ünün Covid-19 tanısı aldığı belirlenirken %57.7'sinin pozitif vaka ile temas ettiği tespit edildi. Tablo 2'de belirtildiği üzere süreç boyunca %27.8'inin ilaç kullandığı saptandı. %43.4'ü pandemi sürecinden endişe duyarken %34.3'ü Covid-19'dan dolayı aileden birini kaybettiği belirlendi. Covid-19'u geçiren öğrencilerin hastalık şiddetini VAS'a göre puanladı-ğında; 5.37 ± 2.18 (1: hafif, 10: ağır) olduğu saptandı.

Tablo 3. Öğrencilerin TAT'a ilişkin bilgi, tutum ve deneyimleri

	n	%
TAT Etkisine İnanıyor Musunuz?		
Evet	145	82.9
Hayır	30	17.1
Ailede TAT Kullanan Var Mı?		
Evet	139	79.4
Hayır	36	20.6
TAT Yöntemlerini Nereden Duydunuz?		
TV	10	5.7
İnternet	46	26.3
Aile-akraba-arkadaş	76	43.4
Sağlık çalışanları	17	9.7
Bu konuda bilgim yok	26	14.9

	n	%
TAT Yöntemlerinden Yarar Sağladınız Mı?		
Evet	78	49.4
Hayır	19	12.0
Kısmen	61	38.6
TAT Hakkında Bilgi-Eğitim Aldınız Mı?		
Evet	35	20.0
Hayır	140	80.0
*Kullanılan TAT Yöntemleri Nelerdir?		
C vitamini	93	47.7
Dua	82	42.1
Sarımsak	77	39.5
Bal	73	37.4
Sirke	67	34.4
Zencefil	64	32.8
D vitamini	57	29.2
Pekmez	46	23.6
Soğan	43	22.1
Zerdeçal	38	19.5
Propolis	21	10.8
Dini ritüel	21	10.8
Çörekotu	13	6.7
Meditasyon	9	4.6
Sumak	9	4.6
Kara Mürver Ekstresi	9	4.6
Yoga	5	2.6
Hacamat	6	3.1
Aromaterapi	2	1.0
Kupa	2	1.0
Ozon terapisi	2	1.0
Sülük	2	1.7
Kullanmadım	25	12.8
*TAT Yöntemlerini Neden Kullandınız?		
Yaşam kalitesini arttırmak için	86	44.1
İlaç kullanmak istemediğim için	67	34.4
Yan etkileri az olduğu için	58	29.7
Kolay ulaşılabilir olduğu için	52	26.7
Modern tıp tedavisi yetmediği için	23	11.8
Uygun fiyatlı olduğu için	16	8.2

*Birden fazla cevap verilmiştir.

Katılımcıların %82.9'unun TAT'in etkin olduğuna inandığı tespit edilirken ailede TAT kullanma oranının %79.4 olduğu belirlendi. Tablo 3'e göre öğrencilerin TAT yöntemlerini çoğunlukla (%43.4) aile-arkadaş-akraba ortamında duyduğu,

TAT hakkında eğitim alma oranının da %20.0 olduğu saptandı. Bilgi alma kaynağının ise çoğunlukla sosyal medya (%36.7) olduğu belirlendi.

Araştırmaya katkı sağlayan öğrencilerin %85.7'sinin TAT yöntemlerini kullandığı, kullananların %49.4'ünün yarar sağladığı ve çoğunluğunun (%44.1) TAT yöntemlerini yaşam kalitesini arttırmak için kullandığı tespit edildi. C vitamini (%47.7), dua etmek (%42.1), sarımsak (%39.5), bal (%37.4), sirke (%34.4), zencefil (%32.8), D vitamini (%29.2) en çok kullanılan TAT yöntemleri olarak belirlendi.

Çalışmaya katkı sağlayan öğrencilerin TATKTÖ toplam puanı ve WHOQOL alt boyut puan ortalamaları değerlendirildiğinde; TATKTÖ toplam puanı 30.80 ± 4.88 , WHOQOL Bref- psikolojik alt boyutu 19.41 ± 3.04 , sosyal alt boyutu 9.78 ± 2.24 , fiziksel alt boyutu 21.57 ± 3.30 , çevre alt boyutu 24.92 ± 4.43 olarak belirlendi.

Tablo 4. Öğrencilerin TAT'a ilişkin bilgi, tutum ve deneyimlerinin TATKTÖ'e göre değerlendirilmesi

	n	Ort±SS	z	p
Ailede ya da Çevrede TAT Yöntemleri Kullanma Durumu				
Evet	139	30.36±4.99	-2.408	.016
Hayır	36	32.50±4.09		
TAT Yöntemleri Hakkında Bilgi veya Eğitim Alma Durumu				
Evet	35	28.31±5.80	-2.898	.004
Hayır	140	31.42±4.43		

Katılımcıların TAT'a ilişkin bilgi, tutum ve deneyimlerine göre TATKTÖ toplam puanı değerlendirildiğinde anlamlı çıkan iki değişken tespit edildi. Tablo 4'e göre ailelerinde TAT yöntemleri kullanan bireylerin varlığı ve TAT hakkında bilgi- eğitim alma durumunun öğrencilerin TATKTÖ toplam puan ortalamalarını anlamlı olarak farklılaştırdığı belirlendi.

Tablo 5. TATKTÖ toplam puanı ile WHOQOL alt boyut puanları arasındaki ilişkinin incelenmesi

		WHOQOL Bref-Psikolojik Alt Boyutu	WHOQOL Bref-Sosyal Alt Boyutu	WHOQOL Bref-Fiziksel Alt Boyutu	WHOQOL Bref-Çevre Alt Boyutu
TATKTÖ Toplam Puan	r	-.154	-.154	-.125	-.215
	p	.041	.042	.098	.004

Tablo 5'e göre TATKTÖ ile WHOQOL-BREF alt boyut psikolojik, çevresel ve sosyal yaşam kalitesi puan ortalamaları arasında negatif düzeyde anlamlı ilişki saptandı.

TARTIŞMA

Ebe adaylarının Covid-19 pandemisinde tamamlayıcı ve alternatif tedavi yöntemlerini kullanma durumları ve yaşam kalitesine olan etkisinin belirlenmesini amaçlayan bu çalışmada öğrencilerin tamamlayıcı ve alternatif tıbbı karşı tutumlarının pozitif ve orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Ketten ve ark.'larının yaptıkları sistematik bir araştırmaya göre haftalık Covid-19 vaka oranı ile arama motorlarında TAT yöntemlerini arama oranları arasında anlamlı korelasyon tespit edilmiştir (Ketten ve ark., 2022). Pandemi döneminde hemşirelerle yapılan bir çalışmaya göre alanda çalışan hemşirelerin tamamlayıcı tedavileri kullanmaya yönelik tutumlarının pozitif olduğu saptanmıştır (Gör & Aşiret, 2022). Tepe'nin Covid-19 sürecinde hemşirelerle yaptığı diğer bir araştırmaya göre ise hemşirelerin çoğunluğunun TAT yöntemleri kullandığı ve hastalarına bakım verirken de önerebildikleri tespit edilmiştir (Tepe, 2022). Araştırmamızın sonuçları diğer araştırmalarla benzerdir. Literatürde ebelik öğrencilerinin TAT yöntemlerine karşı tutumlarını araştıran bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle çalışmadan elde ettiğimiz sonuçlar, diğer sağlık disiplinlerinde yürütülen araştırmalarla karşılaştırarak değerlendirilmiştir.

Çalışmaya katkı sağlayan öğrencilerin Covid-19 geçirme oranı %43.4 (n:76) olarak tespit edilirken bu süreçte ilaç kullanma oranları %27.8 (n:27) olarak saptandı. İlaç kullanma oranlarının düşük olmasının nedenleri; öğrencilerin genç oldukları (yaş ort.:21.3±2.2) için hastalığın onları etkilemeyeceğini düşünmeleri, ilaçların etkinliğinin kanıtlanmaması, halk arasında ilaçlar hakkında yapılan çelişkili yorumlar olabilir.

Covid-19 süreci boyunca TAT yöntemleri kullanma oranı %85.7 olarak tespit edildi ve %49.4'ü bu yöntemlerden fayda sağladığını belirtti. TAT yöntemlerinin kullanımının fazla olmasına kıyasla etkinlik oranının daha az olmasının en önemli nedeni yararlarının profesyonel bir şekilde değerlendirilmemesi, fayda sağlama durumu kişilerin beklentilerine göre öznel değerlendirilmesi olabilir (Kaplan, 2020). Araştırmaya göre en çok kullanılan TAT yöntemleri; C vitamini (%47.7), dua etmek (%42.1), sarımsak (%39.5), bal (%37.4), sirke (%34.4), zencefil (%32.8), D vitamini (%29.2), pekmez (%23.6) olarak saptandı. 2021 yılında Nijerya'da öğrenciler ile yapılan bir çalışmaya göre katılımcıların %11.3'ü Covid-19 sürecinde fiziksel korunmayı ve iyileşmeyi sağlamak amacıyla TAT yöntemleri kullanmıştır. Ancak %81.3'ü pandemi ve hastalık sürecinin psikolojik etkilerini azaltmak için yoga, meditasyon, dua gibi TAT yöntemlerini tercih etmiştir. TAT yöntemlerinin hastalıktan korunmak ve tedavi edilmek amacıyla tercih edilmediği sadece psiko-

lojik olarak kendilerini iyi hissetmek, pandemi stresinden uzaklaşmak amacıyla tercih ettikleri saptanmıştır. %11.3'lük kesimin en çok kullandığı TAT yöntemleri ise limon, bal, sarımsak, zencefil, soğan olarak tespit edilmiştir (İlari ve ark., 2021). İnan'da 2022 yılında 782 kişi ile yapılan bir çalışmada katılımcıların %84'ünün Covid-19 süreci boyunca TAT yöntemleri kullandıkları tespit edilmiştir. Özellikle gıda takviyeleri, dua, bitkisel ilaçlar, kupa, masaj, meditasyon gibi yöntemleri kullandıkları belirlenmiştir (Dehghan ve ark., 2022). Norveç'te 2021 yılında doktorlar gönüllü olan hastalarına Covid-19 sürecinde TAT yöntemlerini uygulamak amacıyla bir çalışma planlamış ve başvuran hastaların %38.4'üne TAT uygulanmıştır. En çok akupunktur, kupa, masaj, gestalt terapisi ve refleksoloji tercih edilmiştir (Stub ve ark., 2021). Türkiye'de ise kadınlarla yapılan bir çalışmada Covid-19 sürecinde TAT yöntemleri kullanma oranı %36.2 iken en çok kullanılan yöntemler bitki çayları ve gıda takviyeleri olarak tespit edilmiştir (Ünver ve ark., 2022). Ülkeden ülkeye TAT kullanma oranları ve kullanılan TAT yöntemleri değişiklik göstermektedir. Kültür yapısı, inanç ve sağlık sistemi, sağlık alanındaki tarihi bilgi birikimi, medyatik faktörler bu farklılıklara sebep olabilmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin %43.4 oranı ile çoğunluğu TAT hakkında bilgiyi aile-akraba-arkadaşından almaktadır ayrıca bu yöntemleri %44.1 oranında yaşam kalitelerini arttırmak için kullanmaktadır. Kadınlarla yapılan bir çalışmada katılımcıların vücut dirençlerini arttırmak için TAT yöntemlerini kullandığı saptanmıştır (Ünver ve ark., 2022). Hemşirelerle yapılan diğer bir çalışmada ise hastalığı yenmek amacıyla TAT yöntemlerinin kullanıldığı saptanmış ayrıca bilgi kaynağı olarak da eş-dost-akraba olarak belirlenmiştir (Gör & Aşiret, 2022). TAT yöntemlerinin koruyucu, zaman zaman tedavi edici amaçla kullanıldığı söylenebilir. Bilgi kaynağı çoğunlukla çevredeki insanlardır ancak doğru bilgi sağlık profesyonellerinden alınmalıdır.

Araştırma sonuçlarına göre TAT hakkındaki genel tutum pozitif olarak tespit edilirken katılımcıların, ailede TAT kullanan bireyin bulunması ve TAT eğitimi alma durumu değişkenlerinin TATKTÖ topla puan ortalamasını anlamlı olarak farklılaştırdığı belirlendi. İnan'da yapılan çalışmaya göre TAT hakkında bilgi sahibi olmanın TATKTÖ puan ortalamalarını etkilediği tespit edilmiştir (Dehghan ve ark., 2022). Arı ve Yılmaz'ın yapmış oldukları bir çalışmada ise TATKTÖ puanını etkileyen önemli faktörlerden biri kaynağı fark etmeksizin bireylerin TAT hakkında bilgi sahibi olmasıdır (Arı & Yılmaz, 2016). İnsanlar hastalık döneminde çare bulmak amacıyla medikal tedavi dışındaki seçenekleri de gerek tedavi gerek korunmak ve iyi hissetmek amacıyla uygulamak istemektedir. Doğru bilgi aktarımı ile DSÖ'nün de desteklediği TAT yöntemleri medikal tedavilere entegre edilebilir (Taştan, 2018).

TATKTÖ ile WHOQOL-BREF alt boyut psikolojik, çevresel ve sosyal yaşam kalitesi puan ortalamaları arasında negatif düzeyde anlamlı ilişki saptandı. Co-

vid-19 döneminde kullanılan TAT yöntemlerinin yaşam kalitesi ile ilişkisini inceleyen çalışmalar bulunmamaktadır. Ancak çeşitli hastalıklarda TAT yöntemleri kullanıldığında emosyonel rol, bedensel iyilik, sosyal ilişkiler, çevre gibi yaşam kalitesi alt boyutlarını anlamlı olarak etkilediği tespit edilmiştir (İskender, 2019; Yücel, 2021). TAT yöntemlerinin Covid-19 dahil olmak üzere çeşitli hastalıklara karşı kesin ve etkili bir tedavisi olmasa da yaşam kalitesini iyileştirdiği söylenebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Covid-19 sürecinde öğrencilerin hem koruyucu hem de tedavi edici yöntem olarak TAT yöntemlerini kullandığı ve çoğunlukla TAT yöntemleri hakkında olumlu tutuma sahip oldukları tespit edildi. Ayrıca kullanılan TAT yöntemlerinin yaşam kalitesini de etkilediği saptandı. Özellikle TAT hakkında bilgi sahibi olunması ve çevresinde bu yöntemleri kullanan kişilerin bulunması öğrencilerin, TAT yöntemleri hakkındaki düşüncelerini pozitif etkilediğini düşündürmektedir. Diğer önemli bir nokta ise öğrenciler birer Ebe adayı olarak kullandıkları ve bilgi sahibi oldukları TAT yöntemlerini ileride verecekleri bakımlara da entegre edebilir, hastalara verecekleri eğitimler ve bakım hizmetleri TAT'a karşı olan tutumlarından da etkilenebilir. Hem bireysel uygulamalarında hem de topluma sağlayacakları katkıların doğru ve güvenilir olması açısından sağlık profesyonellerinin TAT hakkında bilgilendirilmesi, bu yöntemlerin etkinliği hakkında gerekli eğitim programlarının yapılması kısacası ebelerin ve ebe adaylarının bu konuda yeterliliği sağlanmalıdır. TAT yöntemleri hakkındaki yetki, sorumluluk ve görevleri tam olarak belirlenmelidir.

Teşekkür ve Açıklamalar

Yazarlar, araştırmaya katılan tüm öğrencilere teşekkür etmektedir.

Finansal Kaynak

Bu araştırma, belirli bir finansal destek alınmadan yürütülmüştür.

Çıkar Çatışması

Bu araştırma ile ilgili olarak yazarlar hiç çıkar çatışması rapor etmemiştir

Yazar Katkısı

Çalışmanın Tasarlanması (Design of Study): AB(%50), YAK(%50)

Veri Toplanması (Data Acquisition): AB(%50), YAK(%50)

Veri Analizi (Data Analysis): AB(%50), YAK(%50)

Makalenin Yazımı (Writing Up): AB(%50), YAK(%50)

Makale Gönderimi ve Revizyonu (Submission and Revision): AB(%50), YAK(%50)

KAYNAKÇA

- Aktaş, B. (2017). Hemşirelik öğrencilerinin bütüncül tamamlayıcı ve alternatif tıbbı karşı tutumları. *JAREN*, 3(2):55-59.
- Ari, E., & Yılmaz, V. (2016). Tamamlayıcı ve alternatif tıp kullanımına yönelik tutum ve davranışların önerilen bir yapısal model ile araştırılması. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 8(1), 1.
- Dehghan, M., Ghanbari, A., Ghaedi Heidari, F., Mangolian Shahrbabaki, P., & Zakeri, M. A. (2022). Use of complementary and alternative medicine in general population during COVID-19 outbreak: A survey in Iran. *Journal Of Integrative Medicine*, 20(1), 45-51.
- Erci, B. (2007). Attitudes towards holistic complementary and alternative medicine: a sample of healthy people in Turkey. *J Clin Nurs*, 16(4): 761-8.
- Gör, F., & Aşiret, G. D. (2022). Hemşirelerin COVID-19'a yönelik tamamlayıcı ve alternatif tedavi kullanım durumu ve tutumu. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 15(2), 117-127.
- Işık, M. T., & Can, R. (2021). Bir grup hemşirelik öğrencisinin COVID-19 riskine yönelik koruyucu, geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamaları. *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*, 11 (1) , 94-103.
- Ilori, T., Akintayo, A. D., Adewale, B. A., & Oyetola, E. O. (2021). Knowledge, attitude and practice of nigerian medical students towards complementary and alternative medicine in covid-19 management. *Annals Of Ibadan Postgraduate Medicine*, 19(Suppl 1), S22-S30.
- Issever, H., Issever, T., & Oztan, G. (2020). Epidemiology of COVID-19. *Sağlık Bilimlerinde İleri Araştırmalar Dergisi*, 3(Suppl.1): S1-S13.
- İskender, Ö. (2019). Hiperemesis Gravidarum Tanısı Alan Gebelerde Tamamlayıcı ve Alternatif Tedavi Kullanımının Yaşam Kalitesi Üzerine Etkisinin Belirlenmesi. Hemşirelik Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=hcecvbVOKORgWoyNErIOg&no=k782yU6axv22BFZZyVZ8vQ>
- Kaplan, M. (2020). Covid-19: küresel salgın sürecinde geleneksel ve tamamlayıcı tedavi uygulamaları. *Milli Folklor*, 16(127), 35-45.
- Keten H. S., Erkan Ö. F., & Akbayram H. T. (2022). The effect of covid-19 pandemic on google trends searches about traditional and complementary medicine in turkey. *Acta Med Nicomedia*, 5(3): 109-114.
- Özlü, T., & Zorlu, D. (2021). Güncel Tehdit: Yeni Koronavirüs Hastalığı (Covid-19) ve Türkiye Deneyimi. *ASYOD Güncel Göğüs Hastalıkları Serisi Kitapları*. Ed: Karadağ M, et al. Dünya Tıp Kitapevi. Ankara; 26-33.
- Solmaz, T., & Altay, B. (2019). Üniversite öğrencilerinin tamamlayıcı ve alternatif tedavi yöntemlerini kullanma durumları. *PamMed J*, 12:387-393.
- Stub, T., Jong, M. C., & Kristoffersen, A. E. (2021). The impact of COVID-19 on complementary and alternative medicine providers: A cross-sectional survey in Norway. *Advances in Integrative Medicine*, 8(4), 247-255.
- Taştan, K. (2018). Ülkemizde geleneksel ve tamamlayıcı tıbbın kilometre taşları. *Ankara Medical Journal* , 18 (3) , 458-459 .
- Tepe, A. (2022). Covid-19 Pandemi Sürecinde Çalışan Hemşirelerin Tamamlayıcı Tıp Yöntemlerini Kullanma Durumları. Hemşirelik Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Uçar, D. (2020). Coronavirüs ve fitoterapi. *Bütüncü ve Anadolu Tıbbı Dergisi*, 1(2):49-57.
- Ünver, H., Işık, K., & Ünver, Z. (2022). Kadınların tamamlayıcı alternatif tedaviye yönelik tutumlarının covid-19 korkusuyla ilişkisi. *Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7 (1), 183-192.
- Yücel, İ. (2021). Meme Kanseri Hastalarının Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp Kullanımı ve Yaşam Kalitesi Üzerine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Kırklareli Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kırklareli.
- WHO (World Health Organization). (2022). Advice for the public: Coronavirus disease (COVID-19). Erişim tarihi:08.11.2022. Erişim adresi: <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/advice-for-public#:~:text=Avoid%20crowds%20and%20close%20contact,when%20you%20cough%20or%20sneeze.>
- Zhang, Y., Zeng, G., & Pan, H. (2021). Safety, tolerability, and immunogenicity of an inactivated SARS-CoV-2 vaccine in healthy adults aged 18–59 years: a randomised, double-blind, placebo-controlled, phase 1/2 clinical trial. *Lancet Infect Dis*, 21(2):181-192. doi:10.1016/S1473- 3099(20)30843-4.